

УДК378.014.553: [316:005.336.2]

ОЛЬГА МОСКОВЧУК

orcid.org/0000-0003-4568-1607

moscovchuk_olia@ukr.net

доктор філософії, викладач кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми
зкладами

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького 32, м. Вінниця

ОЛЕНА ПЕХОТА

orcid.org/0000-0001-9089-7138

olenapehota2020@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор кафедри
менеджменту освіти та педагогіки вищої школи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
вул. Проскурівського Підпілля, 139,
м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГУ

У статті розкрито актуальність проблеми розвитку соціальної компетентності студентів членів студентського самоврядування. Наголошено на тому, що суспільство потребує компетентних та активних фахівців, здатних самостійно приймати рішення, здатних запропонувати нестандартні ідеї та вести оточуючих за собою. Соціальна компетентність є важливим компонентом у структурі лідерської позиції молодих людей. Розглянуто можливість розвитку соціальної компетентності членів студентського самоврядування за допомогою соціально-психологічного тренінгу. З'ясовано, що тренінги соціальної компетентності спрямовані на: набуття стратегій конструктивної поведінки (тренінг упевненості в собі); розвиток умінь самовиховання; формування вмінь самоконтролю; вироблення навичок позитивної поведінки; підвищення стресостійкості та зміцнення психічного здоров'я.

Ключові слова: соціальна компетентність, майбутні вчителі, студентське самоврядування, тренінг, соціально-психологічний тренінг.

OLGA MOSKOVCHUK

Doctor of Philosophy, Head of the Department of
Pedagogy, Professor and Head of the Department of
Pedagogy and Management of Educational
Institutions Vinnitsia Mykhailo Kotsyubinsky State
Pedagogical University
Ostrozko Street, 32, Vinnitsia

OLENA PIEKHOTA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the
Department of Management of Education and Pedagogy
of the Higher School of Khmelnytsky Humanities and
Pedagogic Academy
Proskurivskoho Pidpillia Street, 139, Khmelnytskyi

FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS BY MEANS OF TRAINING

The article reveals the urgency of the problem of developing social competence of students members of student government. It is emphasized that the society needs competent and active specialists, able to make independent decisions, able to offer non-standard ideas and lead others around. Social competence is an important component in the structure of young people's leadership position. The possibility of developing the social competence of members of student government through socio-psychological training is considered. It was found that socio-psychological training of social competence of members of student government is aimed at: acquiring strategies of constructive behavior (self-confidence training); development of self-education skills; formation of self-control skills; developing skills of positive behavior; increase stress resistance and strengthen mental health. It is established that the use of training work, interactive methods of education in the process of student self-government is designed to promote the formation of such professional and personally significant qualities-components of social competence of the future specialist as the ability to work «in a team»; the ability to listen to the opinions of opponents during creative activities and adequately perceive it; combining the attitude to the mistakes of others as «growth points» with a high level of personal responsibility for the results of «team» activities; possession of pedagogical reflection and empathy; the desire to master modern pedagogical technologies and the ability to use appropriate and creative modern information technologies. It is generalized that socio-psychological training is not training in the usual sense of the word, not the development of any specific skills, but active socio-psychological training in order to form competence, activity and increase the level of development of future professionals as a socio-psychological object.

Keywords: social competence, future teachers, student self-government, training, social-psychological training.

Формування соціальної компетентності майбутніх учителів в освітньому й соціокультурному просторі педагогічного університету забезпечується їхньою участю в різних формах соціально орієнтованої суб'єктної активності, таких як: навчально-професійна, дослідницька, культурно-дозвіллєва, самовиховна, організаторська, волонтерська. Особливу роль у цьому контексті відіграє студентське самоврядування, яке містить широкі можливості для вияву й одночасного формування суб'єктності студентів, умінь і навичок конструктивної соціальної взаємодії, лідерських якостей й організаторських здібностей. Сучасна освіта передбачає впровадження нових стандартів навчання та навчальних технологій, орієнтованих на особистісні якості і навички, моделі поведінки, ефективне

засвоєння та розвиток знань, розширення творчих можливостей, що значно впливає на процес навчання в закладі вищої освіти.

Ефективною формою вдосконалення соціальної компетентності членів студентського самоврядування є соціально-психологічний тренінг, який завдяки моделюванню різноманітних ситуацій соціальної взаємодії дає змогу кожному студенту у психологічно безпечних умовах апробувати нові способи спілкування й оволодіти ефективними стратегіями міжособистісної взаємодії. Психологічним механізмом, що забезпечує реалізацію цих можливостей, є творча рефлексія, сутність якої полягає в переосмисленні й перебудові суб'єктом власної позиції в спілкуванні, ставлення до себе й партнерів, індивідуального комунікативного досвіду, а також продукуванні нових способів вирішення комунікативних завдань, що виникають в освітньому процесі.

Аналіз стану теоретичного висвітлення проблеми підготовки майбутніх фахівців та практики, що склалася в закладах вищої освіти, виявив необхідність засобами тренінгової роботи озброїти студентів ефективними прийомами організації групової взаємодії, сприяти вдосконаленню вмінь, що виступають складовими соціальної компетентності членів студентського самоврядування.

Сучасна психолого-педагогічна наука виробила значну кількість теоретико-практичних аспектів психологічного тренінгу, описаних у роботах вітчизняних та зарубіжних учених-дослідників, зокрема: Н. Васильєвої, Н. Єжової, Л. Журавської, Т. Зайцевої, Н. Самоукіна, Л. Столяренко та ін. Освоєнням проблематики соціально-психологічного тренінгу займалися багато вчених [3; 5; 8]. Критичне осмислення зарубіжного досвіду СПТ, теоретичний аналіз основних методів СПТ з позиції діяльнісного підходу представлені в працях Н. Богоносюк, Ю. Жученка, Л. Петровської. Перспективи використання СПТ у практичній педагогіці розглядала В. Матвієнко.

Метою статті є концептуалізувати роль соціально-психологічного тренінгу як ефективного методу формування соціальної компетентності членів студентського самоврядування.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема формування соціальної компетентності студентів педагогічних закладів вищої освіти є надзвичайно важливою. Її актуальність зумовлена тим, що система вищої освіти покликана забезпечити майбутніх фахівців ефективним інструментарієм життєвої адаптації в мінливих соціальних умовах, сформувані ціннісні настанови та практичні вміння конструктивної поведінки в демократичному суспільстві, готовність до успішної реалізації соціально-рольових функцій, значущих для життєдіяльності людини й розвитку суспільства.

Аналіз традиційної практики підготовки майбутніх учителів свідчить, що вона не забезпечує формування в багатьох студентів належного рівня готовності до продуктивної соціальної взаємодії, а також у сфері професійної діяльності. Це робить актуальним пошук нових підходів і обґрунтування педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх учителів. На наш погляд, ефективним засобом формування соціальної компетентності студентів педагогічного університету може бути студентське самоврядування, можливості якого поки що мало використовують для розвитку особистісних якостей і комунікативних умінь, необхідних для продуктивної соціальної взаємодії та самореалізації студентів.

Одним з актуальних завдань закладу вищої освіти є створення умов для ефективної соціальної взаємодії студентів в умовах студентського самоврядування. Будучи особливою формою ініціативної, самостійної діяльності, студентське самоврядування дозволяє вирішувати важливі питання життєдіяльності студентів, сприяє розвитку їхньої соціальної активності, підтримує соціальні ініціативи.

Більшість сучасних авторів сходяться на думці, що самоврядування й колектив є нерозривними поняттями, самоврядування є функцією колективу, і було б помилкою ігнорувати його роль у формуванні особистості. Є. Бородин указував, що колектив для людини це – сфера її життєдіяльності (значну частину життя людина реалізує свої можливості у діяльності різних колективів); сфера самоствердження, самовираження, самореалізації (тільки в системі колективних зв'язків і відносин людина може співставити самооцінку з тим, як її оцінюють інші); сфера спілкування (реалізація природної потреби особистості в діалозі); гарант захищеності й підтримки; цінність колективу обумовлена його здатністю захистити кожного свого члена; модель суспільства (база накопичення досвіду взаємодії особистості з суспільством); скарбниця моральних норм і цінностей, що реалізуються в системі колективних відносин [2, с. 185].

Т. Тарасенко зазначає, що діяльність студентів в органах студентського самоврядування є соціально обумовленим і педагогічно керованим процесом задоволення потреб тих, хто навчається, у вільному саморозвитку, суспільства – у вихованні моральності молоді, держави – в гідних громадянах [2, с. 186].

На думку В. Курило, студентське самоврядування в університеті базується на гуманістичній педагогічній парадигмі. Вищою цінністю цієї парадигми є конкретна людина, а також діалогові суб'єкт-суб'єктні відносини викладача і студента, ціннісно-сміслова рівність усіх учасників навчально-виховного процесу. Зміни в змісті й підходах до освіти ведуть до змін у характері управління університетом, що відображаються, першочергово, в демократизації [7, с. 6].

Р. Сопівник вважає, що демократизація внутрішньоуніверситетського управління безпосередньо пов'язана зі створенням у закладі вищої освіти справжнього студентського самоврядування, якого не може бути при авторитарному управлінні. Якщо студентське самоврядування засноване на гуманістичних відносинах викладачів і студентів, то воно мислиться як образ життя педагогічного колективу, як процес, який не можна створити в університеті раз і назавжди, його необхідно весь час регулювати [12, с. 170].

Розвиток студентського самоврядування супроводжує процес постійного збільшення зони самостійної діяльності й демократичної взаємодії студентів, сприяючи зменшенню адміністративного простору освітнього закладу через низку специфічних функцій: адаптаційної, що забезпечує гармонію в узаєминах «особистість – колектив»; інтегративної, що вказує на поєднання колективних та індивідуальних видів діяльності; рефлексивно-прогностичної, що передбачає визначення перспектив існування і розвитку колективу на основі діагностування та моніторингу; введення студентів в управлінську культуру [14, с. 94].

Діяльність органів студентського самоврядування спрямована на вдосконалення освітнього процесу, підвищення його якості, забезпечення виховання духовності та культури студентів, зростання у студентської молоді соціальної активності.

Ефективною формою вдосконалення соціальної компетентності членів студентського самоврядування є соціально-психологічний тренінг (СПТ).

На сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення поняття «тренінг», що приводить до різного тлумачення методу й позначення цим терміном прийомів, форм і засобів, які використовуються у психологічній практиці.

Термін "тренінг" (з англ. train, training) має низку значень: навчання, виховання, тренування, дресирування. Існує багато визначень цього поняття. [15, с. 86]. Тренінг визначається і як засіб перепрограмування моделі управління поведінкою та діяльністю, що вже існує в людини. Зараз тренінг дуже активно використовується в психокорекції, у психотерапії і в навчанні [15, с. 86]. Варто зазначити, що саме поняття «тренінг» в літературі трактують по-різному. Це залежить від сфери використання. Взагалі, термін «тренінг» від англійського значить «навчати, виховувати, тренувати». Тренінг – це комплекс дій і вправ, спрямованих на набуття нових навиків та вдосконалення і закріплення вже набутих. У науці тренінг розуміють і як групу методів розвитку здібностей до навчання, і як засіб розвитку компетентності в спілкуванні, і як метод групового консультування [3, с. 204].

У психотерапевтичній енциклопедії представлено найбільш повне визначення цього поняття: «Тренінг – це сукупність психотерапевтичних, психокорекційних і навчальних методів, направлених на розвиток навиків самопізнання, саморегуляції, навчання і міжособистісної взаємодії, комунікативних і професійних вмінь» [6, с. 645]. Науковець Ю. Ємельянов розглядає тренінг як групу методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності [4, с. 23].

Види тренінгу, у яких об'єктом впливу є властивості, якості, уміння, установки і здібності, які у спілкуванні за традиціями вітчизняної психології визначаються поняттям «соціально-психологічний тренінг». Цей термін запроваджено німецьким вченим М. Форвергом. У наш час у вітчизняній практиці соціально-психологічний тренінг має надзвичайно широке застосування. У 1982 році вийшла перша фундаментальна наукова праця Л. Петровської, присвячена теоретичним і методичним аспектам соціально-психологічного тренінгу [10, с. 25].

Науковець Н. Богомолова вважає, що головна мета соціально-психологічного тренінгу – освоєння соціально-психологічних знань у площині створення відповідних соціальних установок в ході спеціально розроблених активних операцій [1, с. 56].

Л. Столяренко стверджує, що соціально-психологічний тренінг розвиває вміння підтримувати спілкування, психологічно стимулювати активність партнера; максимально використовувати соціально-психологічні характеристики комунікативної ситуації для реалізації своєї стратегічної лінії; прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації, у рамках якої розгортається спілкування; психологічно налаштовуватись на емоційний тон партнерів по спілкуванню [13, с. 135].

Специфічними рисами соціально-психологічного тренінгу є [9, с. 25]:

- дотримання основним принципам групової роботи;
- орієнтація на саморозвиток учасників групи;
- присутність групи з частково постійним складом;
- просторово-тимчасова організація;
- акцент на відносинах між учасниками групи в ситуації «тут і тепер»;
- використання активних методів роботи з групою;
- самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів;
- психологічний комфорт в групі.

Соціально-психологічний тренінг, як правило, проводиться у спеціально обладнаній аудиторії, розташування меблів у якій налаштовує учасників узаємодії на максимальний прояв активності,

самопрезентацію, ефективну роботу з самовдосконалення. У структурі кожного тренінгового заняття представляються різні форми діяльності студентів: робота в парах; робота в малих групах (рольові ігри); індивідуальна робота. Набуття навичок і досвіду соціальної взаємодії відбувається завдяки активній участі всіх студентів-членів групи й передбачає відпрацювання ефективних прийомів спілкування, завдяки використанню таких методів та прийомів, спрямованих на формування соціальної компетентності майбутніх учителів, – бесіда, повідомлення, рольова та ділова гра, дискусія, тренінгові вправи, «круглий стіл», «мозковий штурм».

Використання у процесі діяльності студентського самоврядування тренінгової роботи, інтерактивних методів виховання має сприяти формуванню таких професійних та особистісно значущих якостей-складових соціальної компетентності майбутнього фахівця, як уміння працювати «в команді»; уміння дослухатися до думки опонентів під час творчої діяльності і адекватно її сприймати; поєднання ставлення до помилок інших як до «точок зростання» з високим рівнем особистісної відповідальності за результати «командної» діяльності; володіння педагогічною рефлексією й емпатією; прагнення до оволодіння сучасними педагогічними технологіями та вміння доцільного і творчого використання сучасних інформаційних технологій.

Науковці вказують, що ефективність соціально-психологічного тренінгу забезпечується виконанням його основних принципів, до яких належать принципи «тут і тепер», активності, відкритого зворотного зв'язку, рівності позицій, довірливих відносин, експериментування та інші.

Принцип «тут і тепер» вимагає обговорення тільки того, що відбувається безпосередньо на заняттях: поведінки учасників, актуальних переживань. В основі цього принципу лежить визнання важливої ролі в розвитку особистості її актуального досвіду.

Принцип активності орієнтує кожного учасника на активну діяльність, пов'язану з розкриттям та пізнанням свого самосприйняття. При цьому в ході групового процесу збільшується сфера внутрішнього світу людини, доступна для її усвідомлення, і з'являється можливість корекції особистого ціннісного поля і стратегії взаємодії з іншими людьми.

Принцип відкритого зворотного зв'язку зобов'язує кожного члена групи відверто й безоцінно виражати свої думки й почуття стосовно різних аспектів групової взаємодії. Завдяки цьому кожен учасник дістає можливість побачити себе очима партнерів зі спілкування. Для того, щоб зворотний зв'язок був ефективним, він має бути невідстроченим, конструктивним, доброзичливим, безоцінним.

Принцип довірчих відносин передбачає щирість учасників у процесі групової взаємодії.

Принцип експериментування пов'язаний з активним пошуком учасниками нових стратегій і способів поведінки. Він дуже важливий як стратегічний напрям міркувань і дій, що сприяє визначенню поведінки в реальному житті, оскільки спонукає особистість до розвитку творчості та ініціативності.

Принцип рівності позицій забезпечує кожному учасникові можливість мати своє бачення проблеми, а також виконувати різні соціальні ролі в груповій взаємодії [5, с. 215; 8, с. 97].

Основними методами роботи в СПТ є: групова дискусія, рольова гра, ділова гра, аналіз конкретних ситуацій, моделювання конкретних проблем учасників та інші.

Важливим, на наш погляд, є той факт, що моделювання ситуацій соціальної взаємодії засобами тренінгової роботи дозволяє реалізувати й нормативну, і особистісно-творчу тенденції, у кожній з яких основну роль відіграє рефлексія.

Діяльність учасників групи під час соціально-психологічного тренінгу, орієнтованого на формування соціальної компетентності, надає кожному можливість у психологічно безпечних умовах дізнатися і «приміряти на себе» відомі ефективні способи спілкування і конструювати нові, адекватні конкретній комунікативній ситуації.

Психологічним механізмом, що дозволяє реалізувати ці можливості, є творча рефлексія особистості, сутність якої – переосмислення й перебудова суб'єктом власної позиції в спілкуванні, ставлення до себе і партнерів, індивідуального комунікативного досвіду, а також інновація нових принципів, способів вирішення комунікативних завдань, що виникають в освітньому процесі. У цьому ми бачимо головну функцію рефлексії в соціально-психологічному тренінгу спілкування. Окрім неї рефлексія виконує й інші функції: є істотною складовою процесу міжособистісного спілкування; виступає провідним прийомом організації колективної діяльності учасників тренінгу.

Функція рефлексії як найважливішої складової процесу спілкування досліджена П. Щедровицьким [16, с. 86]. Характеризуючи структуру спілкування, вчений зазначає, що емпатія і рефлексія є його основними компонентами.

Беручи участь у спеціально організованій колективній діяльності, члени студентського самоврядування освоюють різні соціальні ролі, узгоджують їх з позиціями інших. Необхідність співвідношення способів власної діяльності з діяльністю партнерів активізує і розвиває здібності міжособистісного сприйняття і взаєморозуміння, в основі яких – кооперативна і комунікативна рефлексія. Саме рефлексія як «здатність пізнання людини людиною» [15, с. 25] виступає як важливий компонент міжособистісного спілкування в ході групової взаємодії.

Функція рефлексії як основного прийому організації колективної діяльності наочно проявляється при обговоренні студентами педагогічних ситуацій, у тому числі конфліктних; при колективному аналізі й оцінюванні можливих рішень; при осмисленні відомих ефективних прийомів комунікації; при складанні педагогічних рекомендацій щодо вирішення проблем спілкування; самоаналізі власної комунікативної поведінки.

Висновки. Ефективним методом формування соціальної компетентності майбутніх учителів є соціально-психологічний тренінг, що забезпечує освоєння студентами готових норм ефективного педагогічного спілкування і розвиток здатності конструювати ці норми безпосередньо в ході спілкування. Соціально-психологічний тренінг – це не тренування у звичайному розумінні слова, не відпрацювання якихось конкретних навичок, а активне соціально-психологічне навчання з метою формування компетентності, активності та підвищення рівня розвитку майбутніх фахівців як соціально-психологічного об'єкта. Також перспективними напрямками подальших наукових розвідок можуть бути дослідження, присвячені включенню студентів як суб'єктів самоврядування в функціонування й розвиток соціокультурного простору закладу вищої освіти.

Література

1. Богомоллова Н. Н. О методах активной социально-психологической подготовки. *Вести МГУ*. 1977. №1. С. 53-61.
2. Бородин Є. І., Тарасенко Т. М. Розвиток студентського самоврядування як напрям державної підтримки молоді в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Збірник наукових праць. 2010. Вип. 4 (7). С. 183-191.
3. Галузяк В. М. Груповий тренінг як засіб розвитку особистісної зрілості майбутніх учителів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія»*. Випуск 35. Вінниця, 2011. С. 203-210.
4. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. 342 с.
5. Євдокимова Н. О. Соціально-психологічний тренінг як технологія розвитку особистості студента. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 4. С. 211-217.
6. Карварский Б. Д. Психотерапевтическая энциклопедия. СПб.: Питер Ком, 1999. 752 с.
7. Курило В. С., Савченко С. В. Проблеми студентського самоврядування у вимірі соціальної педагогіки. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. 2005. №4. С. 4-10.
8. Лаврінченко О. А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ: посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. Закладів. К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України Київ, 2015. с. 96-98.
9. Менте Морри. Эффективный тренинг с помощью ролевых игр. СПб.: Питер, 2001. 208 с.
10. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально психологического тренинга. М: Изд-во МГУ, 1982. 168 с.
11. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова и др. М.: Педагогика, 1983. 448 с.
12. Сопівник Р. В. Виховна функція органів студентського самоврядування. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*: Зб. наук. праць. Результати досліджень істориків науково-дослідних інститутів та навчальних закладів. Ч. II. К., 2003. С. 168-173.
13. Столяренко Л. Д. Основы психологии. Ростов н/Д.: Издательство «Фенкикс», 1997 г. 736с.
14. Студентське самоврядування: досвід, проблеми, перспективи розвитку [Текст] : Збірник тез і статей Всеукраїнської студентської науковопрактичної конференції / Запоріж. держ. інж. акад.; [Відпов. ред. В. Каложний]. Запоріжжя: ЗДІА, 2012. 199 с.
15. Шпар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Х. : Прапор, 2004. 640 с.
16. Щедровицкий Г. П. Рефлексия в деятельности. Мышление – Понимание – Рефлексия. М. : Наследие ММК, 2005. С. 64-125.

References

1. Bogomolova N. N. O metodah aktivnoy sotsialno-psihologicheskoy podgotovki [MSU News] *Vesti MGU*. 1977. #1. S. 53-61.
2. Borodin Ye. I., Tarasenko T. M. Rozvytok studentskoho samovriaduvannia yak napriam derzhavnoi pidtrymky molodi v Ukraini [Public administration and local self-governance] *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia. Zbirnyk naukovykh prats*. 2010. Vyp. 4 (7). S. 183-191.
3. Haluziak V. M. Hrupovi treninh yak zasib rozvytku osobystisnoi zrilosti maibutnikh uchyteliv [Scientific Notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynskiy. Series: "Pedagogy and Psychology".] *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. Kotsiubynskoho. Seria: «Pedahohika i psykholohiia»*. Vypusk 35. Vinnytsia, 2011. S. 203-210.
4. Emelyanov Yu. N. Aktivnoe sotsialno-psihologicheskoe obu-chenie [Active social and psychological learning]. L.: Izd-vo Leningr. un-ta, 1985. 342 s.
5. Yevdokymova N. O. Sotsialno-psykholohichni treninh yak tekhnolohiia rozvytku osobystosti studenta [Journal of the National University of Defence of Ukraine] *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. 2014. Vyp. 4. S. 211-217.
6. Karvarskiy B. D. Psihoterapevticheskaya entsiklopediya [Psychotherapeutic Encyclopaedia]. SPb.: Piter Kom, 1999. 752 s.

7. Kurylo V. S., Savchenko S. V. Problemy studentskoho samovriaduvannya u vymiri sotsialnoi pedahohiky [Social pedagogy : theory and practice] *Sotsialna pedahohika : teoriia ta praktyka*. 2005. #4. S. 4-10.
8. Lavrinenko O. A. Treninhy rozvytku i samorozvytku pedahohichnoi maisternosti vykladacha VNZ: posib. dlia mahistrantiv, vykladachiv vyshch. navch. Zakladiv. K. : Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy Kyiv, 2015. s. 96-98.
9. Ments Morri. Effektivniy treniny s pomoschyu rolevykh igr [Effective training through role-playing]. SPb.: Piter, 2001. 208 s.
10. Petrovskaya L.A. Teoreticheskie i metodicheskie problemy sotsialno psihologicheskogo treninga [Theoretical and methodological problems of social psychological training]. M.: Izd-vo MGU, 1982. 168 s.
11. Psihologicheskii slovar [Psychological Dictionary] / pod red. V.V. Davydova i dr. M.: Pedagogika, 1983. 448 s.
12. Sopivnyk R. V. Vychovna funktsiia orhaniv studentskoho samovriaduvannya [Problems of Ukraine's history: facts, judgments, searches] *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: Zb. nauk. prats. Rezultaty doslidzhen istoriyiv naukovykh doslidnykh instytutiv ta navchalnykh zakladiv*. Ch. II. K., 2003. S.168-173.
13. Stolyarenko L.D. Osnovy psihologii [Basics of psychology]. Rostov n/D.: Izdatelstvo «Feniks», 1997 g. 736s.
14. Studentske samovriaduvannya: dosvid, problemy, perspektyvy rozvytku [Tekst] : Zbirnyk tez i statei Vseukrainskoi studentskoi naukovopraktychnoi konferentsii / Zaporiz. derzh. inzh. akad.; [Vidpov. red. V. Kaliuzhnyi]. Zaporizhzhia: ZDIA, 2012. 199 s.
15. Shpar V. B. Psykholohichni tlumachnyi slovnyk [Psychological Glossary]. Kh. : Prapor, 2004. 640 s.
16. Schedrovitskiy G. P. Refleksiya v deyatelnosti. Myshlenie – Ponimanie – Refleksiya [Reflexivity in activities. Thinking – Understanding – Reflection]. M. : Nasledie MMK, 2005. S. 64-125.

УДК №78.013:174

НАТАЛІЯ ПЕТРУК

orcid.org/0000-0001-6085-9034

natalia.petruck@gmail.com

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницький національний університет
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький

ЕТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК НОРМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано методологічні засади сучасної комунікативної філософії, на основі яких відбувається обґрунтування моральних норм у педагогічній діяльності. З'ясовано, що норми етики відповідальності є необхідними для встановлення умов людського порозуміння, міжособистісних комунікацій, реалізації гуманістичних цінностей в педагогічній діяльності. Акцентовано увагу на тому, що норми порозуміння і співжиття повинні утверджуватися шляхом дискурсу, який передбачає об'єктивність, правомірність власної позиції й не заперечує автономності окремої особистості.

Ключові слова: педагогічна діяльність, педагогічна спільнота, комунікація, етика відповідальності, особистість, дискурс, консенсус, порозуміння.

NATALIA PETRUK

Doctor of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philosophy and Social Sciences
Khmelnitsky National University
Instytuts'ka str., 11, Khmelnytskyi

ETHICS OF RESPONSIBILITY AS A NORM OF PEDAGOGICAL ACTIVITY

The article analyzes the methodological principles of modern communicative philosophy, based on which the substantiation of moral norms in teaching. It was found that the norms of ethics of responsibility are necessary to establish the conditions of human understanding, interpersonal communication, the implementation of humanistic values in teaching. Emphasis is placed on the fact that the norms of understanding and coexistence should be established through a discourse that presupposes objectivity, legitimacy of one's own position and does not deny the autonomy of the individual. Through discourse there is an awareness of the shared responsibility of people for their activities and a consensus is reached. The ethics of responsibility outlines the possibilities of human understanding and interpersonal interaction, insists on the need to justify various forms of human coexistence and reach consensus. On the basis of observance of norms of ethics of responsibility in pedagogical activity humanistic principles of coexistence within collective are confirmed. This assumes the autonomy of the individual and the importance of the individual's own position with the acceptance of the arguments of others. The norms of ethics of responsibility are interpreted as a prerequisite for human development, ensuring its connection with the world, the formation of universal values and moral consciousness. It is concluded that the main ideas and provisions of communicative philosophy are an important basis for the analysis of pedagogical activities in view of the need to implement in its content and structure of humanistic norms and principles. The ethics of responsibility concentrates important